

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Провідною ідеєю у статті розглядається положення про те, що творчий розвиток становить основу формування естетичної культури майбутнього фахівця, високий рівень формує інтелектуальну та емоційну досконалість, активно проявляючись в позитивних результатах творчості, яка розглядається як керований психолого-педагогічний процес, в якому відбувається взаємодія педагогічного управління з творчою діяльністю майбутнього вчителя, що ґрунтується на естетичних потребах, усвідомленому сприйманні естетичної цінності музичного мистецтва.

Виходячи із психологічних, музикознавчих, педагогічних поглядів на систему мистецької освіти, у статті обґрунтовується специфіка функціонального впливу естетичної культури, її основних компонентів на процес творчого розвитку майбутнього вчителя мистецтв.

Ключові слова. Естетична культура, творча діяльність, майбутній вчитель мистецтв.

Summary. The main idea of the article is the provision that creative development forms the basis for the formation of the aesthetic culture of the future specialist. A high level of culture forms intellectual and emotional excellence and it is actively manifested in the positive results of creativity, which is regarded as a controlled psychological and pedagogical process in which interaction takes place. This interaction is based on aesthetic needs, conscious perception of the aesthetic value of musical art.

Based on psychological, musicology, and pedagogical views on the system of artistic education, the article substantiates the specificity of the functional influence of aesthetic culture, its main components on the process of creative development of the future teacher of arts.

Key words: aesthetic culture, creative development, the future teacher of arts.

Постановка проблеми. Розвиток національної системи освіти в Україні, потребує вдосконалення існуючих форм і методів професійної підготовки педагогічних кадрів. У Законі України «Про освіту» визначено, що навчальні заклади повинні забезпечити пріоритет розвитку культури і художньо-естетичної спрямованості учнівської молоді та студентів. У цьому зв'язку пошук нових теоретичних та практичних підходів до функціонування сучасної освіти має незаперечне значення для успішного вирішення цих завдань. Актуальним у теперішній час є уточнення ролі естетизації творчої діяльності майбутнього вчителя для вирішення нових творчих ідей.

Аналіз попередніх досліджень. Загальні естетичні основи культурного розвитку особистості розглядалися у наукових працях І. Зязюна, М. Кагана, В. Кудіна, А. Канарського, Л. Левчук, В. Мазепи та інших.

Процес розвитку естетичної культури включає аспекти виявлення можливостей прояву здатності до генерування художніх ідей, варіантів і способів їх експериментування. Естетична культура проявляється в психологічних процесах, таких як увага, сприймання, уява, пам'ять, у емоційній і мотиваційній сферах творчої діяльності.

У сучасній філософській та педагогічній літературі висвітлюються форми і методи творчості, визначається коло проблем, які стосуються її значення у естетичному становленні особистості (А. Алексюк, Л. Артемова, Ю. Афанасьєв, Д. Джола, О. Кононко, Л. Лазарєв).

Професійна діяльність учителя полягає сьогодні у готовності та здатності до творчої самореалізації, адекватному оцінюванню результатів творчої діяльності, виборі способів та прийомів її удосконалення. Системоутворюючим фактором фахової майстерності І. Зязюн визначав рефлексивну культуру, яка в цілому є сукупністю здібностей, способів і стратегій для забезпечення усвідомлення і подолання стереотипів особистісного досвіду і діяльності шляхом їх переосмислення [5, с. 201-202].

Саме фахова майстерність вчителя залежить від того наскільки він здатний розвивати, реалізовувати власну творчу і виховувати творчу культуру учнів.

Аналіз наукової літератури музично-педагогічного напрямку розкриває цілі та інтерпретаційні системи формування творчої особистості (О. Андрейко, В. Лабунець, Н. Мозгальова, Р. Савченко, Г.).

Мета статті. У розкритті особливості розвитку естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва засобами творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Основу творчого потенціалу майбутнього фахівця складає стійка оціночна вибірковість, оригінальність пошуку і творче прогнозування. Природженими передумовами творчості є

розвиток здібностей та естетичної свідомості, які розвиваються в процесі діяльності і залежать від розвитку естетичного смаку, потреб, інтересів, ідеалу. Між ними існує взаємозв'язок, який включає не тільки різноманітні пізнавальні, а й емоційні властивості (естетична реакція, музичні враження, здатність емоційно відгукуватись на твори тощо).

Педагогічне управління процесом творчої діяльності студентів забезпечується динамічною системою взаємодії емоційних, інтелектуальних, творчих процесів, які формують естетичний тезаурус, і ефективно досягається за умов активізації пізнавальної творчості, націленої на гармонійний розвиток компонентів естетичної культури.

Отже, дидактичний аспект креативної діяльності потребують висвітлення питання розвитку естетичної культури засобами творчості. Інтенсифікація естетичного фактора стала необхідною для більшості навчальних предметів, а також у творчій практиці майбутнього вчителя.

Компонентами естетичної культури вчителя вважають вчені, є: теоретична і практична підготовленість учителя до естетичного виховання, вміння вносити естетичний початок в педагогічний процес, естетика творчості, особливості психологічних процесів особистості вчителя, що забезпечують високий рівень естетичного виховання учнів, потреба в систематичному самовихованні і самоосвіті.

Імпонує класифікація ознак естетичної культури вчителя, розроблена Л. Дементьевої, яка виділяє 4 групи ознак. До першої групи автор відносить систему теоретичних знань в області естетики, естетичного виховання, теорії та історії мистецтва. В другу групу входять естетика поведінки, спілкування, культура мови і зовнішнього вигляду. Третя група включає в себе компоненти естетичної свідомості особистості: розвинуте естетичне сприйняття, естетичні почуття, смаки, інтереси, потреби, погляди, ідеали.

Четверту групу складають уміння і навички в області естетичного виховання [2, с.55]. На думку Н. Б. Крилової показниками педагогічної культури можуть слугувати різнобічні естетичні знання і інтереси, ідейно-естетична позиція, що дозволяють учителю глибоко оцінити процеси культури, розвиток естетичних потреб, здатність аргументовано аналізувати художні явища, розвиток естетичного почуття, потребу в естетичній самоосвіті [7, с.120].

Заслужують на увагу дослідження, в яких розглядається сутність педагогічної творчості. Вчені відмічають, що кредо естетичної культури майбутнього вчителя полягає в тому, щоб він постійно відчував задоволення від зробленої роботи, творче переживання, а це торкається емоційної частини педагогічної творчості. Із цього слідує, що для здійснення навчального процесу учителю необхідна розвинута емоційна культура, тобто ті якості, які складають структуру естетичної культури вчителя. В естетиці культури О. Сисоєва виділяє цілу низку важливих компонентів, серед яких: створення життєрадісного, добродушного настрою в колективі, культура почуттів [9, с.6].

Отже, сучасному вчителю повинні бути притаманні основні якості естетично розвинутої людини, і він повинен орієнтуватись в художніх цінностях і використовувати свій естетичний арсенал в усіх сферах мистецької діяльності.

На даний час в педагогічній науці склались різні теоретичні підходи до визначення поняття «естетична культура вчителя», до її змісту і структури. Так, О. Кремцова в структурі естетичної культури вчителя виділяє художньо-естетичний кругозір, естетичне сприйняття, естетичний смак, ідеал, художню уяву, естетику поведінки і зовнішнього вигляду, культуру мови [6, с.58].

Д. Джола дає визначення естетичної культури з філософської позиції: «Естетична культура вчителя як певний рівень сформованості естетичного ставлення до світу, в тому числі до своєї роботи, забезпечують йому спогляданням і творчістю задоволення естетичної потреби, отримання від цього духовної насолоди – невід'ємної складової людського щастя. В цьому самостійність естетичної культури. Але є і загально педагогічна функція естетичної вихованості: формування естетичної культури впливає на інші види виховання і самовиховання, тим самим сприяє всебічному розвитку людини. Саме так: воно сприяє, впливає, а не підмінює в цьому розумове, трудове, фізичне, моральне та ін. види виховання. І все ж цей вплив на становлення багатогранної сутності людини найбільший, максимальний в порівнянні з іншими видами виховання. Не буде перебільшенням сказати: найбільше багатство, найбільший приріст культури суспільства – в творчому потенціалі вчителя [3, с. 90].

Естетична культура учителя, як і будь-яка, – явище інтегроване, зі складною структурою. Тому у ній як синтезі певних елементів дослідники, керуючись різними теоретичними підходами, виділяють естетичну освіченість – систему знань у сфері естетики, рівень розвиненості потреб, почуттів, смаків, ідеалів, підготовленість – методичні уміння і навички. Естетична культура учителя відіграє важливу роль у суспільному розвитку, оскільки вона здатна забезпечувати ефективний вплив на молодих людей, який відповідає основним інтересам суспільства.

Зростання ролі естетичної культури обумовлено тим великим потенціалом засобів взаємодії на всі сторони особистості, який закладений у самих творах мистецтва. Ефективність формування естетичної культури

учителя забезпечується високим рівнем її розвитку, підготовленістю, національним характером та іншими компонентами.

Визначивши поняття естетичної культури вчителя, необхідно розглянути дане питання з погляду системного підходу, так як на сучасному етапі розвитку філософії принцип системності є необхідним аспектом світорозуміння і загальної методології, а одночасно – частиною і компонентом теорії виховання.

Аналіз проблеми естетичної культури загалом і формування естетичної культури вчителя зокрема показує, що дане явище являє собою специфічний соціальний феномен, яке немислиме без навичок творчого підходу до навчання і виховання. Найбільш важливим компонентом творчої діяльності є активізація пізнавального інтересу. Він виникає під впливом різноманітних факторів і може мати різний зміст, глибину, стійкість.

Духовно-естетичну культуру В. Сухомлинський розглядав як необхідну умову педагогічної майстерності вчителя. Важливими духовними якостями особистості педагога він вважав естетичне сприйняття, тонке бачення навколишнього світу, тобто здатність пізнавати його розумом і серцем; естетичну оцінку педагогічних явищ і процесів у порівнянні з естетичним ідеалом; естетичні почуття, уявлення і судження як результат оцінки. Ці компоненти вчений назвав серцевиною естетичної культури педагога, основою мистецтва виховання. Він підкреслював, що емоційно-естетичне повинно пронизувати всю навчально-виховну діяльність учителя, весь його вигляд. Значне місце в структурі естетичної культури вчителя В. А. Сухомлинський відводив естетичним смакам, ідеалам, судженням, художньо-естетичному кругозору [10, с. 35].

А. С. Макаренко вказував на необхідність усвідомленого керівництва процесом розвитку особистості, висуваючи при цьому високі вимоги до культури вчителя. В педагогічній системі А. Макаренка важлива роль відводилась драматичному мистецтву, художній самодіяльності. На думку ученого, вихователю необхідно всіляко заохочувати елемент імпровізації в мистецтві, творчу ініціативу учнів, їх самодіяльність. Мету естетичного виховання А. С. Макаренко бачив в розвитку культурної творчої особистості [8, с.222].

На естетичне виховання в школі, як одне із головних завдань учителя, вказує видатний педагог і психолог П. Блонський. Розкриваючи суть культури педагога, він серед основних якостей особистості вчителя виділяє захопленість викладанням, вміння сколихнути серця учнів, стимулювати їх активність в особистому розвитку. П. Блонський підкреслював, що справжнім вихователем є тільки той, хто будить дрімаючий в дитини дух і дає йому сили для справжнього органічного розвитку [1, с. 29].

Але ще А. Дистерверг зауважував: «Як ніхто не може дати іншому того, що не має сам, так не може розвивати, виховувати й навчати той, хто сам нерозвинений, невихований, неосвічений» [4, с.74]. Звідси вічна актуальність проблеми професійної культури вчителя. Оскільки вчитель – вихователю, у цій професії навіть при предметній побудові викладання рівень так званої загальної культури не менш важливий.

Висновки. Вирішення проблеми розвитку естетичної культури майбутніх фахівців потребує створення дидактичної системи навчання, як складової їх професійної компетентності. Методологічною стратегією системи є культурологічний, особистісно-орієнтований, творчо-діяльнісний підходи. Для вирішення цієї проблеми доцільне не лише впровадження інноваційних методів у навчальний процес, але й застосування різних видів мистецтва в творчій діяльності педагогів і студентів, при цьому максимально застосовувати індивідуальний підхід до кожної особистості.

Професійну підготовку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей ефективніше здійснювати на засадах системного, діяльнісного, особистісного, компетентнісного підходів. Системний підхід у дослідженні дає можливість розглянути професійну підготовку майбутніх фахівців із застосуванням творчих технологій як саморегульований багатофактурний комплекс. Діяльнісний підхід сприяє визначенню стану розвиненості естетичної культури особистісних властивостей майбутніх фахівців, їхнього творчого досвіду та мотиваційних творчих досягнень. Компетентнісний підхід дозволяє достовірно оцінювати динаміку змін рівня розвиненості творчих здібностей, сформованості знань, умінь і навичок, необхідних для ефективної музично-педагогічної діяльності з учнями загальноосвітніх закладів як на уроках музичного мистецтва так і позакласних формах роботи.

Список використаних джерел:

1. Блонский П. П. Избранные педагогические сочинения / П. П. Блонский (Вступ. ст. Ф. Королева). – М.: Изд. АПН РСФСР, 1961. – 695 с.
2. Дементьева Л. Е. Об эстетической культуре учителя / Л. Е. Дементьева // Эстетическое воспитание молодежи: проблемы и опыт (Под ред. В. А. Салеева). – М. : Педагог, 1986. – С. 55-58.
3. Джола Д. М. Естетична культура вчителя: сутність, структура, функції / Д. М. Джола, Л.О. Хлебнікова // Культура і вчитель (Під ред. Щербо А.Б.) – Вінниця : ВДПУ, 2003. – 287 с.
4. Дистерверг А. Избранные педагогические сочинения / А. Дистерверг. – М. : Педагогика, 1956. – С. 60-75.

5. Зязюн І. А. Безсвідоме у пізнавальній діяльності / І. А. Зязюн // Кримські педагогічні читання: матеріали Міжнар. наук. конф. 12-17 вересня 2001 р. (За ред. С. О. Сисоєвої і О.Г. Романовського). – Харків: НТУ «ХПІ», 2001. – С. 9-20.
6. Кремцова О. В. Из опыта эстетического образования и воспитания будущего учителя / О. В. Кременцова // Сов. педагогика. – 1976. – №10. – С. 58-60.
7. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста / Н.Б. Крылова. – М.: Высш. шк., 1990. – 172 с.
8. Макаренко А. С. О воспитании / А. С. Макаренко (Сост. и автор вступ. слова В. С. Хелемяндик). – М.: Политиздат, 1988. – 256 с.
9. Сисоєва О. В. Естетика праці вчителя / О. В. Сисоєва. – К.: «Знання», 1979. – 48 с.
10. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения: в 3-х т. / В. А. Сухомлинский (Сост. О.С. Богданова, В.З. Смаль). – М.: Педагогика, 1979. – Т.1. – С.28-107

УДК 378

І. М. Варава, м. Харків, Україна / I. Varava, Kharkiv, Ukraine
varavva.irina@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті на основі аналізу законодавчо-нормативної бази та наукової літератури було проведено аналіз понять «наукова діяльність», «дослідницька діяльність», зокрема в аспекті її представлення її організації у вищій школі; визначено особливості науково-дослідницької діяльності студентів як суб'єктів вищої освіти. При цьому автором зауважується на обов'язковості провадження такої діяльності у вишах. Кожен студент як суб'єкт здобуття вищої освіти має бути залученим до такої діяльності відповідно чого проблема його науково-дослідницької підготовки набуває особливої актуальності. Автором зазначено, що діяльність студентських наукових товариств виявляється не лише в проведенні наукових освітніх заходів, але й у популяризації наукової діяльності серед різних категорій суб'єктів освітнього процесу, залученні студентської молоді до інноваційної діяльності. Доведено, що організація наукової діяльності студента у вищому навчальному закладі розширює його світогляд, виховує потяг до самоосвіти, розвиває мислення, надає уміння спостерігати, аналізувати, творчо інтерпретувати результати інших досліджень.

Ключові слова: наукова діяльність, дослідницька діяльність, наукове дослідження, види та форми наукової роботи, наукові компетенції, суб'єкт вищої освіти.

Annotation. The article investigates the issues of 'scientific activity' and 'research activity' on the basis of legislation and regulation framework as well as scientific literature, with a particular focus on the organization of these activities in tertiary education. The peculiarities of undergraduates' research work have been defined. Simultaneously, the author highlights the crucial necessity of students' participation in these activities in higher education institutions. Every student, as a subject to pursue tertiary education, should be involved in the activity of this kind. In this respect, the scientific and research training of university undergraduates is gaining special importance. It has been indicated that the aim of student scientific societies is not only to conduct research, but also to popularize the idea of scientific work among all the participants of the educational process and involve students in innovation activities. It has been proved that students' scientific activity in higher education institutions broadens their mental outlook, encourages the desire for self-education, develops their critical thinking skills, the ability to observe, analyse, and interpret creatively the results of other scientists' research.

Key words: scientific activity, research activity, scientific research, types and forms of scientific work, scientific competences, subject of higher education.

Постановка проблеми. Метою організації наукової діяльності студента у вищому навчальному закладі є розширення його світогляду, виховання потягу до самоосвіти, розвитку мислення, уміння спостерігати, аналізувати, творчо інтерпретувати результати інших досліджень. Зауважуючи на тому, що сучасний фахівець має бути готовим не лише впроваджувати конкурентоспроможні технології та матеріали у фахову діяльність,